

Samarbeid med etnisk minoritetsforeldre i barnevernet

Hva har betydning for å skape gjensidighet og dialog i samarbeid mellom sosialarbeider og etnisk minoritetsforeldre, og hvordan trer kulturforståelse frem i slike møter?

Kandidatnummer: 4062

VID vitenskapelig høgskole

Diakonhjemmet, Oslo

Bacheloroppgave

Bacheloroppgave i sosialt arbeid

Kull: Sosialt arbeid heltid 2017

Antall ord: 8742

Dato: 12.05.2020

Sammendrag

Tematikken som belyses i oppgaven er samarbeidet med etniske minoritetsforeldre i barnevernet. På bakgrunn av nyere forskning som problematiserer etnisk minoritetsforeldres begrensede brukermedvirkning har jeg valgt å belyse problemstillingen: *Hva har betydning for å skape gjensidighet og dialog i samarbeid mellom sosialarbeider og etnisk minoritetsforeldre, og hvordan trer kulturforståelse frem i slike møter?* Gjennom litteraturstudie, basert på studier hvor både sosialarbeider og foreldres perspektiver blir presentert, trer noen viktige resultater frem. utfordringer og muligheter som beskrives handler om språkbarrierer, ulik forståelse av kulturelle koder, informasjonsutveksling, erfaring med ærlighet, gjensidighet og dialog. Resultatene diskuteres i lys av sosialarbeidernes kulturforståelse, makt og ansvar. Oppgaven gir et nyansert blikk på kultursensitivitet, på bakgrunn av en problematisering og drøfting av den kulturforståelse som trer frem og den dominerende kulturkompetanedisursen som råder i sosialt arbeid.

Abstract

This Bachelor thesis focus on the collaboration with ethnic minority parents in the Norwegian Child Welfare Services. Recent research shows experience of limited influence and participation of the parents, which leads to my question of research; *What is of importance to bring reciprocity and dialogue into the collaboration between social workers and ethnic minority parents, and how does cultural-understandings lay premises for these meetings?* Through a literature review, based on interview data where both social workers and parents are informants, their voices nuance the research question. Results show challenges and how they are approached, concerning language barriers, different understandings of cultural codes, exchange of information, experience with honesty, reciprocity and dialogue. The results are discussed related to social workers' cultural understanding, power and responsibilities. The thesis gives a nuanced view of cultural sensitivity, through a discussion of the presented cultural-understanding and the dominant cultural competence discourse in social work.

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNINGSVIS	4
1.1 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING	4
1.2 BEGREPSFORKLARINGER	5
2 BAKGRUNN OG TEORI	7
2.1 BARNEVERNET I NORGE	7
2.2 BRUKERMEDVIRKNING	8
2.3 SAMARBEIDET - KOMMUNIKASJON, ASYMMETRIEN OG MAKT.....	9
2.3.1 <i>Kommunikasjon</i>	9
2.3.2 <i>Asymmetri</i>	10
2.3.3 <i>Perspektiver på makt</i>	10
2.4 SOSIALARBEIDERS KULTURKOMPETANSE	11
2.4.1 <i>Kultursensitivitet og kulturkompetanse</i>	11
2.4.2 <i>Etnosentrisme og kulturel relativisme</i>	12
2.4.3 <i>Kategorisering og annengjøring</i>	13
3 METODE	14
3.1 FORFORSTÅELSE OG FORTOLKNING	14
3.2 LITTERATURSTUDIE OG FREMGANGSMÅTE.....	15
3.2.1 <i>Presentasjon av artiklene</i>	16
3.3 KILDEKRITIKK OG ETIKK.....	17
4 ANALYSE OG BEGYNNENDE DRØFTING	18
4.1 UTFORDRINGER I SAMARBEIDET RELATERT TIL KULTURFORSKJELLER	18
4.1.1 <i>Språkbarrierer</i>	18
4.1.2 <i>Ulike kulturelle koder</i>	19
4.2 ERFARING MED GJENSIDIGHET OG DIALOG.....	21
4.2.1 <i>Informasjonsutveksling</i>	21
4.2.2 <i>Ærlighet i kommunikasjon</i>	23
5 DRØFTING	25
5.1 MAKT I RELASJONEN OG SOSIALARBEIDERS ANSVAR.....	25
5.2 ANNENGJØRING OG KATEGORISERENDE PRAKSIS	26
5.3 TILEGNELSE AV KULTURKOMPETANSE.....	30
6 AVSLUTNING	32
LITTERATURLISTE	33

1 Innledningsvis

NTNU rapporten *myter og realiteter* trekker frem forskning som problematiserer at etnisk minoritetsforeldre ikke tas med i beslutninger til tross for at brukervedvirkning er et uttalt mål i barnevernet (Berg, Paulsen, Midjo, Haugen, Garvik, & Tøssebro, 2017, s.7). I denne oppgaven skal jeg skrive om hvordan sosialarbeidere kan ivareta etnisk minoritetsforeldres rett til brukervedvirkning i samarbeidet, og hvordan sosialarbeiders kulturelle kompetanse kan utfordres og nyanseres i slike møter. Barnevernet er en offentlig tjeneste som besitter mye makt. Relasjonen mellom den profesjonelle og bruker vil være preget av både strukturell og personlig makt, som kan medføre at de profesjonelles vurderinger blir lagt mer vekt på enn menneskers egne vurderinger av sin livssituasjon (Bunkholdt & Sandbæk, 2008, s.22). Den strukturelle makten er stor fordi barnevernet kan gripe inn med sterke midler som å frata foreldre omsorgen for sine barn. Derfor kan barnevernet på grunn av sin sterke posisjon ha store utfordringer med å skape et samarbeid hvor barn og voksne føler seg ivaretatt og hørt. Derfor besitter barnevernet et dobbelt mandat som både kontrollør og hjelper (Levin, 2015, s.40). For å prøve jevne ut og balansere makten i relasjonen vil fokus på brukervedvirkning være sentralt for at barns og foreldres innflytelse skal bli mer fremtredende. Berg mfl (2017) påpeker behovet for et sensitivt barnevern, der kulturforståelse er en av mange faktorer som må tas med i vurderingsgrunnlaget (s.245).

I det flerkulturelle barnevernet er god kommunikasjon mellom barnevernsarbeider og brukere definert som kjerneanliggende (Holm-Hansen gjengitt i Berg mfl, 2017, s.10). Derfor er fokuset på hvordan partene opplever kommunikasjonsforløp viktig for å kunne belyse hvordan gjensidighet og dialog praktiseres, og evt. hva som er med på å undergraver dette, og slik få en bedre forståelse av hvordan fremme brukervedvirkning.

1.1 Problemstilling og avgrensning

Jeg har valgt følgende problemstilling:

Hva har betydning for å skape gjensidighet og dialog i samarbeid mellom sosialarbeider og etnisk minoritetsforeldre, og hvordan trer kulturforståelse frem i slike møter?

Problemstillingen er kontekstualisert innenfor barnevernet. Jeg velger å benytte sosialarbeider i problemstilling og gjennom hele oppgaven, selv om jeg bygger på studier hvor de henviser til barnevernsansatte, barnevernspedagoger, saksbehandlere mm. Valget er basert på at jeg skriver oppgaven innenfor en sosialfaglig fagfelt, hvor jeg henviser til teori som er skrevet på et mer generelt grunnlag. Jeg har lagt vekt på å få frem både ansattes og etnisk minoritetsforeldres opplevelser av samarbeidet, både utfordringer og muligheter belyses. I denne oppgaven har jeg fokus på samarbeidet med etnisk minoritetsforeldre om barns beste, mens det som handler om å gi barn medvirkning i dette samarbeidet er ikke belyst.

1.2 Begrepsforklaringer

Når jeg omtaler foreldre som **etniske minoriteter** peker det på en gruppes tilskrevne status med hensyn til etnisitet (Skytte gjengitt i Fylkesnes, Iversen, Bjørknes & Nygren, 2015, s. 85). I de studiene jeg benytter omtaler informantene brukerne som “flyktninger, “innvandrere, “migranter” og “etniske minoriteter” om hverandre. Jeg velger derfor å bruke etnisk minoritetsforeldre som en samlebetegnelse. Det er viktig i denne sammenheng å påpeke at etniske minoritetsfamilier representerer mange ulike kulturer, og det er store forskjeller innad i kulturer og skal derfor ikke generaliseres.

Hvordan vi betegner våre samarbeidspartnere som **klient eller bruker** er ikke irrelevant. Klient blir ofte innenfor feltet sosialt arbeid og forskning erstattet med bruker. Brukerbegrepet oppfattes som mindre belastende og mer likeverdig når det er snakk om samarbeid mellom sosialarbeider og brukere av sosialtjenesten (Skau, 2013, s.28). Betegnelsen peker på et større fokus på brukermedvirkning, som i denne sammenheng handler om at foreldre deltar aktivt og har innflytelse på beslutninger som angår deres egen velferd. Der det er hensiktsmessig erstatter jeg begrepet «bruker» med spesifikke betegnelser som foreldre.

Jeg velger å legge til grunn en to delt forståelse av **kulturbegrepet**; *det beskrivende kulturbegrepet* og *det dynamiske kulturbegrepet*. Det beskrivende kulturbegrepet som «...

de ideer, verdier, regler, normer, koder og symboler som et menneske overtar fra den foregående generasjonen, og som man forsøker å bringe videre – oftest noe forandret – til den neste generasjon» (Klausen gjengitt i Dahl, 2013, s.35). Mens et dynamisk kulturbegrep innebærer at kulturen ikke er noe mennesker har, men noe posisjonerte individer gjør gjeldende i det sosiale samspillet overfor andre. Denne forståelsen av kultur peker på at det er en maktdimensjon, at noen bestemmer og legger mer føringer enn andre i forhandlinger om hva som gjelder i en kultur. Jeg ønsker å utvide denne definisjonen med Hylland Eriksens definisjon som sier at *«kultur er det omskiftelige meningsfellesskapet som gang på gang etableres og forandres når mennesker gjør noe sammen»* (Eriksen gjengitt i Dahl, 2013, s.41). Det åpner opp for en forståelse av at kultur forhandles frem og endres i samhandling mellom mennesker. Det påpekes store forskjeller innad i kulturer derfor er bevissthet om store individuelle forskjeller innad i grupper et viktig aspekt. Fokuset flyttet over på å være bevisst om at kultur aktualiseres i relasjoner med andre mennesker og vil ha stor betydning for det sosiale, i kommunikasjonsprosesser spesielt i flerkulturelle møter (Glomseth, 2012, s.179). Det er disse definisjonene jeg legger til grunn i analyse og drøftingen av problemstilling. Disse definisjonene åpner opp for både å se hva vi har med oss av reproduserte kulturelle verdier inn i samarbeidet samtidig kunne forstå den forhandling og endring som kan skje i flerkulturelle møter.

Kulturforståelse, kulturkompetanse og kultursensitivitet er alle begreper som beskriver hvordan sosialarbeidere ideelt sett skal møte personer med annen etnisk bakgrunn. Videre utdyper jeg dette i teoridel.

2 Bakgrunn og teori

I denne bakgrunns- og teoridelen velger jeg først å kontekstualisere tematikken innenfor barnevernet og rammene dette fører med seg for sosialarbeider inn i samarbeid med etniske minoritetsforeldre. Deretter redegjør jeg for noen sentrale begreper og teoretiske perspektiver, som utdyper problemstillingen og som vil være relevant i drøftingsdelen. Jeg har valgt et tema som er komplekst som krever ulike perspektiver for å kunne vise til viktige sammenhenger som innvirker på selve samarbeidet.

2.1 Barnevernet i Norge

For å belyse og diskutere hva som skaper gode vilkår for samarbeid med etnisk minoritetsforeldre er det nødvendig å kontekstualisere rammene sosialarbeideren jobber innenfor. Barnevernets primære oppgave ifølge barnevernloven er å ivareta at barn og unges rett og behov for nødvendig omsorg, utvikling, gode og trygge oppvekstvilkår, beskyttelse i rett tid, blir opprettholdt (Barnevernloven, 1992, §1-1). Dersom foreldre svikter eller ikke strekker til, vil barnevernets ansvar være å sette inn tiltak eller omsorgsovertakelse av barna. I dagens barnevernlov er 'barnets beste' et viktig element. 'Barnets beste' innebærer å finne tiltak som er til det beste for barnet, hvor det vektlegges at barn gis en stabil og god voksenkontakt med kontinuitet i omsorgen (Barnevernloven, 1992, §4-1). Det andre elementet er 'det biologiske prinsipp', som innebærer å ta hensyn og vise respekt for biologiske foreldrene. Det å respektere familielivet er nedfelt i de universelle menneskerettighetene, jf. den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 8 (Menneskerettsloven, 1999, a8). Generelt er det en utbredt enighet om at barnets beste er å vokse opp hos sine foreldre og at barnevernets oppgave er derfor å hjelpe foreldre som ikke strekker til å øke sin omsorgskompetanse (Bunkholdt & Sandbæk, 2008, s.34 og Barnevernloven, 1992, §4-4). Basert på foreldreretten strekker man seg langt for å unngå en omsorgsovertakelse. Etter barnevernloven er det et grunnvilkår for omsorgsovertakelse at barnet blir utsatt for omsorgssvikt, for eksempel mishandling eller vanskjøtsel (Barnevernloven, 1992, §4-12). Sosialarbeider står derfor i et spenningsfelt, hvor det er mange avveininger og hensyn å ta, som jeg kommer tilbake til senere i oppgaven.

2.2 Brukermedvirkning

Det påpekes at brukermedvirkning er en forutsetning for likeverdige tjenester, som innebærer at brukere gis større innflytelse og makt (Berg mfl., 2017, s.11). Synet på brukere som ligger til grunn for brukermedvirkning er medborgerskap, hvor alle i samfunnet ses på som aktører med rett til aktivt medborgerskap (Seim og Slettebø, 2007, s.22). Det er ulike tradisjoner som danner bakgrunn for brukermedvirkning i barnevernet; demokrati-perspektivet, medborgerskapsperspektivet, frigjøringsteori og empowerment. Jeg velger å ikke utdype dette (pga. oppgavens ordbegrensning), men vil påpeke at det er grunnlagstenkning jeg går ut ifra i analyse og drøfting.

“Empowerment tilnærmingen endrer ikke på maktforholdet mellom hjelper og bruker, men gir likevel føringer for hvordan det praktiske hjelpearbeidet kan utvikles i retning av mer likeverdige posisjoner for hjelper og bruker” (Seim og Slettebø, 2007, s.43). I tråd med brukermedvirkning og empowerment-tenkning forventes det av brukerne aktiv tar del i sin situasjon mens hjelperen skal gi mer slipp på sin makt og ekspert posisjon og være varsom med å bestemme innhold i og formen på hjelpen (Norvoll, 2009, s.118). For å sikre en slik hverdagslig brukermedvirkning påpeker Norvoll at det er nødvendig med god kommunikasjon der hjelperen er lydhør for den enkeltes signaler om ønsker og behov, avmaktsfølelse og krenkelse. Det bør også gis rom for at brukerne kan komme frem med sine synspunkter utenfor å være redd for negative sanksjoner (Norvoll, 2009, s.118).

Det er barnevernet ansvar å være bevisst at foreldrene ikke har nødvendig kunnskap om brukermedvirkning, og derfor tilføre foreldrene det de trenger for å kunne medvirke (Ingebretsen og Nergård gjengitt i Berg mfl., 2017, s.11). Berg (2015) sier at kommunikasjonen må baseres på likeverd og gjensidighet. For å oppnå likeverdige tjenester må tiltak ofte skreddersys og individuelt tilpasses (Berg, 2015, s.258). Seim og Slettebø (2007) mener at det er mer rom for at barn og foreldre skal få mer makt og innflytelse enn det som er tilfelle i dag (s.44). Reell innflytelse for foreldre i samarbeid med barnevern innebærer å gi bruker mulighet til å aktiv deltakelse, ha innflytelse til å påvirke utfallet av egen sak, og retten til å bli informert, hørt, respektert og si sin mening (Seim og Slettebø, 2007, s.45).

Siden jeg vektlegger kommunikasjonen i samarbeidet mellom sosialarbeider og bruker utdypes noen perspektiver på dette som grunnlag for analyse og drøft.

2.3 Samarbeidet - kommunikasjon, asymmetrien og makt

2.3.1 Kommunikasjon

Kommunikasjon er en toveisprosess som innebærer tolkning av meningsinnhold og som påvirkes av blant annet maktrelasjoner, holdninger og referanserammer (Dahl, 2013, s.129, 238). I møte med minoritetsspråklige blir både det skriftlige, det verbale, det ikke verbale, det implisitte, det kulturelle og det kontekstuelle av betydning. Fife i Berg mfl. (2017) skisserer noen kriterier for at flerkulturelle samhandlingen kan utvikles positivt: evne til å vise respekt, evne til å ikke fordømme, evne til å akseptere at egen kunnskap og eget syn er relativt, evne til empati, evne til å være fleksibel, evne til turtaking i samtaler, og ha toleranse for tvetydighet (s.10).

Eide og Eide (2007) beskriver den gode profesjonelle kommunikasjonen der kommunikasjonen baseres på at brukere blir ivaretatt på en god måte og yrkets formål blir fremmet i bred forstand (s.17-18). Forfatterne legger til grunn en dialogisk tenkning basert på nærhetsetikk, hvor grunntanken er å kunne respondere på en annens initiativ med en bevissthet på hva som står på spill, sagt med Løgstrup sine ord, *“den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd”* (Løgstrup gjengitt i Eide og Eide, 2007, s.105). Jeg velger også her å ta med Lévinas-tenking om å ‘se den andres ansikt’. Lévinas løfter frem møte med den andres annerledeshet som et sentralt etisk poeng der den andre alltid er noe annet og noe mer enn en kan forestille seg (Leenderts, 2014, s.42). Det å tro at en fullt ut forstår den andre vil kunne redusere vedkommende, og derfor fordrer Lévinas å møte den andre med en ydmyk holdning. Ut ifra disse perspektivene tilstrebes gjensidighet i møtet mellom hjelper og bruker for å ivareta brukernes interesser basert på det å respektere deres ståsted og meninger (subjektstatus).

2.3.2 Asymmetri

Asymmetrien i forholdet mellom hjelper og bruker, i denne sammenhengen mellom sosialarbeider og foreldre i barnevernet, er bestemt gjennom rollefordeling. Den ene hjelper og den andre trenger og er mottaker av hjelpen. I slike asymmetriske forhold påpeker Eide og Eide (2007) at den makten den "sterke" har, som i og for seg er legitim, ikke blir misbrukt ovenfor den "svake" (s.45).

Forholdet mellom hjelper og bruker kan beskrives som et dikotomi. Definisjonen på et dikotomi er når kategorier (som hjelper og bruker) gjensidig utelukker hverandre (Healy gjengitt i Seim og Slettebø, 2007, s. 43). I denne sammenheng relateres dette til profesjonelle som maktutøvere og brukerne som maktløse. Slike forhold kan bidra til umyndiggjøring og marginalisering av brukerne og hindre utvikling av en konstruktiv og positiv dialog mellom de to partene (Seim og Slettebø, 2007, s.43).

Skau påpeker betydningen av hvor viktig det er at sosialarbeider forvalter sin profesjonsmakt på en etisk forsvarlig og medmenneskelig måte (Skau, 2013, s.62). Jeg skal videre si mer om hvilke perspektiver på makt jeg legger til grunn i denne oppgaven.

2.3.3 Perspektiver på makt

Når jeg fokuserer på samarbeid med etnisk minoritetsforeldre er det også relevant å se makten i samarbeidet i lys av Bourdieus teori om kulturell kapital og klasse. Kulturell kapital bygges ved å tilegne seg og mestre den dominerende kulturs kulturelle koder som erverves gjennom oppvekst og utdanning. Bourdieu sier at den kulturelle kapitalen er symbolske goder som har en bruksverdi og nytteverdi. Han skisserer økonomisk, kulturell og sosial kapital. En gjenkjennelse og anerkjennelse av disse bidrar til at noe får verdi, og gir symbolsk makt (Hutchinson & Oltedal, 2017, s.100). Bourdieu hevder at disse forskjellige typer kapital er ulikt fordelt i samfunnet, og gjør at noen kan dominere andre. Klassene er et uttrykk for avstand i det sosiale rommet (Hutchinson & Oltedal, 2017, s.100). I denne sammenheng hvor jeg fokuserer på forholdet mellom majoritets og minoritets grupper, vil denne forståelsen kunne forklare hva som verdsettes og ikke, relatert til disse posisjonene. I diskusjonsdelen benyttes også Foucault når jeg snakker om makt, motmakt og avmakt (Hutchinson & Oltedal, 2017, s.99). Han påpeker at enhver maktrelasjon har i seg muligheten til å yte

motstand eller motmakt. Foucault fremhever også at enhver maktrelasjon innebærer alternative muligheter, og av den grunn vil det være et visst spillerom for motmakt. Motmakten er et resultat av maktens relasjonelle karakter (Foucault i Hutchinson & Oltedal, 2017, s.99). Sett i lys av barnevernets maktposisjon i samarbeidet vil det være svært viktig å se om det gis rom for motmakt i samarbeidet.

2.4 Sosialarbeiders kulturkompetanse

Relatert til yrkesetiske prinsipper for profesjonen påpeker Kipperberg (2015) at økt kulturforståelse, bedre kulturkompetanse, større kultursensitivitet som kan bidra til å ivareta brukerens rettigheter og fremme likeverd (s.49).

2.4.1 Kultursensitivitet og kulturkompetanse

Vi finner kultursensitivitet i forslag av ny barnevernslov (NOU: 2016:16, s.35-36), beskrevet som et viktig begrep og ideal i sosialt arbeid med etnisk minoritetsbarn og foreldre. NOUen gir ikke en spesifikk definisjon på begrepet, men relaterer det til tema som språk og kommunikasjon, barn og familiers kulturelle bakgrunn, og behovet for å gi informasjon om systemet til innvandringsbefolkningen. Barn og foreldres etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn skal alltid tas i betraktning når tiltak besluttet rundt barn (NOU: 2016:16, s.16 og 35). Rugkåsa og Ylvisaker (2019) problematiserer et ensidig fokus av etniske minoriteter som "de andre" i denne NOUen, og at det ikke nevnes hvilken innvirkningen oppfatningene til majoritetskulturen har på sosialarbeiderens praksis og systemet mer generelt (s.6). Kultursensitivitet er sterkt knyttet til feltets og utdanningens fokus på sosialarbeiderens tilegnelse av kulturkompetanse. Kulturkompetanse (KK) beskriver en bestemt type kunnskap og ferdigheter sosialarbeidere kan tilegne seg for å arbeide med etniske minoritetsfamilier (Rugkåsa, Ylvisaker & Eide, 2017, s.77). Dette kan handle om tilegnelse av faktakunnskaper om "de andres" kultur, kommunikasjonsformer, oppdragelsesstrategier, omsorgsutøvelse osv. Kulturkompetanse kan anses som en ramme for å forstå, kommunisere og samhandle effektivt på tvers av kultur, og kan bidra i å dekke et behov for å forstå relasjoner mellom kulturell- majoritet og minoritet (Ben-Ari og Srier i Rugkåsa mfl. 2017, s.80).

Den sterke KK-diskursen i sosialt arbeid blir forstått som en konsekvens av og respons på de utfordringer sosialarbeider erfarer i arbeid med brukere med etnisk minoritetsbakgrunn. Det Rugkåsa og Ylvisaker (2019, s.2) kritiserer er at en slik diskurs antar en definerbar og målbar kulturell kunnskap som kan læres og brukes. KK-diskursen rommer i for liten grad hvordan makt i relasjoner, etnisitet, kjønn og klasse utspiller seg og innvirker på profesjonell praksis. Selv om forskerne kritiserer hvordan kulturkompetanse forstås, forsøker de med henvisning til Garran og Werkmeister Rozas å utvide forståelsen, de argumenterer for at en måte å revitalisere begrepet på er å inkludere sosialarbeiders bevissthet over sine egne verdier og kunnskap om kategorier som kjønn, makt og klasse (Rugkåsa & Ylvisaker, 2019, s.3). Qureshi (2009) presenterer en utvidet definisjon av kultursensitivitet som handler om likeverdig og anerkjennende kommunikasjon med mennesker med en annen referanseramme enn en selv, som innebærer en følsomhet for kulturelle preferanser - både egne og andres (s.209). Det presiseres av Bø at målet ikke er relativisme i holdninger og tilnæringsmåter, men en utvidet forståelse av profesjonens og fagenes ideologiske ståsted, samtidig som det åpnes opp for kunnskaper om og sensitivitet i forhold til andre forståelsesmåter (Bø, 2010, s.229).

2.4.2 Etnosentrisme og kulturel relativisme

Forskning påpeker at det kan være utfordringer i både for mye og for lite kulturfokus i sosialarbeiderens yrkesutøvelse (Rugkåsa mfl. i Berg mfl. 2017, s.110 -111). Det første kan føre til at vi aksepterer en annerledes praksis overfor barn og familier med innvandrerbakgrunn enn overfor barn og familier uten innvandrerbakgrunn og begrunner det med kultur. Dette omtales som kulturel relativisme. Det motsatte perspektivet finner vi vurderinger som ser bort ifra kulturelle forskjeller, og dermed stå i fare for å utføre en etnosentrisk praksis. Etnosentrisk praksis innebærer at en regner seg selv, egne verdier eller egen gruppes livsførsel som en standard, bedre enn andres og bruker egne verdier som målestokk for å vurdere andre (Dahl, 2013, s.73). Slike holdninger kan føre til *assimilering*, prosesser der en person eller minoritet må gi avkall på sin kultur og skal leve i tråd med majoritetskulturens dominerende verdier, normer og tradisjoner. Hvis innvandrerne skal bli integrert er de nødt til å tilpasse seg det norske og legge fra seg sin egen kultur (Østby,

2011, s. 63). Når jeg analyserer og diskuterer sosialarbeiderens og brukernes oppfatninger inn i møtet kan de relateres til nyanser av disse posisjonen.

2.4.3 Kategorisering og annengjøring

Kategorisering defineres som *“en pragmatisk modell individer benytter for å organisere erfaringer og handlinger”* (Rugkåsa gjengitt i Østby, 2011, s.58). Gjennom sosialisering lærer vi oss hvilke kategorier som er akseptert og tilgjengelige (Østby, 2011, s.58). Kategorisering påvirker våre handlinger og vil derfor ha konkrete effekter (Gullestad gjengitt i Østby, 2011, s.59). Pedersen og Vollebæk (2016) påpeker hvordan sosialarbeidere bruker kategorisering for å kunne danne et bilde og forståelse for å synliggjøre komplekse sammenhenger i virkeligheten (s.241). Kategorisering kan være en hjelp for profesjonelle til å skape en oversikt og gi forutsigbarhet i en hektisk hverdag (Pedersen & Vollebæk, 2006, s. 241), men fremstillingene som dannes vil i stor grad være forenklinger av individet, grupper og sammenhenger. Og språklige merkelappene som blir benyttet inneholder som oftest implisitt hierarki og kan være med på å danne maktforskjell. Noen kan bli sett på som mer ønskelige og bedre enn andre når de språklige betegnelsene ikke er nøytrale (Fook gjengitt i Østby, 2011, s.62). Så de kategoriske framstillinger som sosialarbeidere benytter seg av bør brukes med varsomhet. De kan lett bli til stereotype oppfatninger, og kan bidra til stigmatisering av individer og grupper (Pedersen & Vollebæk, 2006, s.241).

Ifølge Østby (2011) handler annengjøring om en kategorisering hvor det blir skapt et negativt skille mellom oss og dem. Ofte vil det være majoriteten som har makt til å definere hvem som er 'de andre', og hvem er 'unormale' eller 'annerledes' (Østby, 2011, s.60). Stereotypiene fryser fast grenser og ekskluderer i grupper innenfor og utenfor. Dette kan dermed underbygge diskriminering og bidra til marginalisering av grupper i samfunnet (Dølvig gjengitt i Østby, 2011, s.60). Forenklete oppfatninger om «den andre» bidrar i liten grad til å skape gjensidighet i samarbeidet mellom sosialarbeider og bruker (Berg, 2016, s.258).

3 Metode

Valg av metodetilnærming gjøres ut ifra en vurdering av hvordan svare best mulig på problemstillingen (Dalland, 2015, s.111-112). Når hensikten med oppgaven er å nyansere og gå i dybden av tematikk som er valgt, velges en kvalitativ metodetilnærming. For å gå i dybden av problemstilling, kunne nyansere og problematisere har jeg funnet frem til forskning basert på både sosialarbeideres og brukeres perspektiver, det vil si studier som har benyttet intervjuer. Slike studier har til hensikt å skaffe kunnskap basert på å forstå menneskers livsverden, slik den konkret oppleves og erfares fra et subjektperspektiv, som for eksempel sosialarbeideres og brukeres eget perspektiv (Thomassen, 2016, s.83). Ved å få tak i den levde erfaringsverden til sosialarbeider og brukere i denne sammenheng får jeg en bedre forståelse av hva som er meningsbærende, viktig og utfordrende.

3.1 Forforståelse og fortolkning

Vi står innenfor en bestemt historisk og kulturell tradisjon som danner bakgrunn og utgangspunkt for enhver forståelse. Habermas beskriver en hermeneutisk prosess hvor vår forforståelse stadig korrigeres har et kritisk potensial som innebærer at tradisjon er en overlevering av ulikheter i maktfordeling (Thomassen, 2006, s. 164). I denne sammenheng handler det om å være seg bevisst min forforståelse som vil være farget av å være en del av majoritetsbefolkningen. Ved å bringe inn teoretiske perspektiver som problematiserer majoritetens dominerende diskurser og bruke perspektiver på makt, har jeg forsøkt å skape en viss distanse til denne posisjonen. Jeg mener også at mitt utenlandspraksis 2.året på studiet har utfordret meg til å se egne verdier og forståelsesmåter i et mer kritisk lys. Min tilnærming i denne oppgaven har kanskje en snev av diskursanalyse - kritisk tilnærming, som Thomassen påpeker at det *“å utvikle en praksis hvor brukernes erfaringer, kunnskaper og virkelighetsforståelse får vekt krever at vi “dekonstruerer” den kunnskapen vi som profesjonelle mener å ha”* (Thomassen, 2006, s.186). I denne oppgaven retter jeg et kritisk lys på hvordan noen av informantene omtaler brukerne, språklige kategorier som er verdiladet og som problematiseres. Ved å gjøre dette utfordrer jeg også mitt eget tankesett.

Videre skal jeg utdype kort om litteraturstudie som metode, hvordan jeg har funnet frem til relevante forskningsartikler som kan belyse problemstilling og reflektere over noen begrensninger ved denne oppgaven.

3.2 Litteraturstudie og fremgangsmåte

En litteraturstudie som metode baserer seg på innhenting av sekundærdata hvor målet er å kartlegge eksisterende forskning og teori om tematikken, og sammenstille hva studier samlet sier om et fenomen eller tematikk (Jacobsen, 2010, s.54). Oppgaven bygger på litteratur som kilde til informasjon, hvor jeg benytter meg av aktuell forskning og relevant faglitteratur. Siden dette er en bacheloroppgave så er det ikke gjort et omfattende, bredt søk etter alle studier som dekker tematikken slik egentlig systematisk litteraturstudiet krever, men jeg har begrenset søket ved å legge vekt på følgende (inklusionskriterier); sosialt arbeid, etniske minoriteter, flerkulturell / interkulturell, intervjustudier. Siden jeg har valgt å finne studier som er basert hovedsakelig på kvalitative intervjuer omfatter ikke datagrunnlaget større kvantitative undersøkelser eller sammenligner perspektiver til andre brukergrupper (informanter fra majoriteten).

Annen faglitteratur jeg har valgt danner en forståelse av kulturbegrepet, kommunikasjon, kulturell kompetanse og makt. De kildene jeg har benyttet er basert på innføring i begreper og fenomener som er anerkjent innenfor fagfeltet sosialt arbeid.

Når man benytter systematisk litteraturstudie som metode er det å synliggjøre hvordan man har funnet frem til aktuell / relevant litteratur viktig. Jeg har benyttet databaser som jeg anser som pålitelige (Idunn, Fontene Forskning, Cristin, og Oria mm.). De utvalgte forskningsartiklene baseres på studier innenfor en norsk kontekst siden jeg diskuterer dette i lys av sosialarbeiderens yrkesforhold og forpliktelser i Norge. Forskningsartiklene som er valgt er basert på studier som ikke er eldre enn ti år, dette for å sikre at kunnskapen ikke er utdatert.

3.2.1 Presentasjon av artiklene

Artiklene presenteres med fokus på hva som undersøkes/forskningsspørsmålene, utvalget og sosialfaglig setting, og forskernes valgte teoretiske inngang i analyse/drøfting.

Artikkel 1

Bø, P. H. P. (2017). Sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn: Nye forståelser, utfordringer og kunnskapsbehov. *Fontene forskning*. 2017(2), 71-83. Studien handler om hva sosialarbeider opplever som spesielt krevende, hvilke dilemmaer som oppstår og områder sosialarbeiderne uttrykker at de ønsker mer kunnskap og kompetanse. Dette undersøkte forskeren ved å utføre fokusgruppeintervju og spørreskjema av 98 sosialarbeidere angående deres erfaringer med minoritetsarbeid. Halvparten av gruppen ble intervjuet og den andre halvdel svarte på spørreskjema (Bø, 2017, s.72). Utvalget består av både sosialarbeidere fra sosial- og barneverntjeneste med erfaring fra arbeid med klienter med innvandring- og flyktningbakgrunn.

Artikkel 2

Fylkesnes, M. K. & Netland, M. (2012). God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet; saksbehandlers og foreldres erfaringer. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89(4), 221-235. Forskningen tar utgangspunkt i en kvalitativ studie basert på intervju av seks foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn og deres saksbehandlere som beskriver et godt samarbeid. Denne forskningsartikkelen skiller seg fra andre artikler ved at den baserer seg på et utvalg der informantene anså samarbeidet som godt. Dette fordi hensikten var å identifisere god praksis. Kulturforskjeller angående syn på barn og barns behov, oppdragelse og omsorg blir tematisert i studien (Fylkesnes & Netland, 2012, s.220-222).

Artikkel 3

Fylkesnes, M. K., Iversen A.C., Bjørknes, R. & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 92(2), 80-96. Forskningen tar utgangspunkt i intervju med ti foreldre med flyktningbakgrunn om deres erfaringer fra kontakt med barnevernet. Denne forskningsartikkelen har fokus på

brukergruppens oppfatninger. Her blir både positive og negative opplevelser skissert, men frykten er den mest fremtredende. De drøfter resultatene i lys av teori om anerkjennelse og sosial rettferdighet.

Analysen/resultatdel har som hovedmål å få frem nyanser som kan belyse problemstillingen, men jeg har også i samråd med veileder lagt vekt på å synliggjøre empirien slik den fremtrer i studien, ikke bare forskernes fortolkning.

3.3 Kildekritikk og etikk

I denne sammenheng har jeg vært opptatt av å finne forskningsartikler som er fagfellevurdert for å kvalitetssikre kunnskapen jeg har søkt etter. Det vil si at de er allerede vurdert med henhold til forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2016). Siden jeg har valgt studier som først og fremst baserer seg på kvalitativ metode, bruk av intervjuer, er det viktig at informantene er godt ivaretatt når det gjelder det etiske i forskningen som handler som anonymisering av data og konfidensialitet (Kvale & Brinkmann, 2010, s.90).

4 Analyse og begynnende drøfting

De perspektivene som er valgt ut fra forskningsartiklene belyser på ulike måter problemstillingen: *Hva har betydning for å skape gjensidighet og dialog i samarbeid mellom sosialarbeider og etnisk minoritetsforeldre, og hvordan trer kulturforståelse frem i slike møter?* Denne analysen er disponert i to deler. Den første delen tar for seg informantenes perspektiver på utfordringer i samarbeidet, denne delen sier noe om hvilke kulturforståelser både foreldre og sosialarbeidere har. Den andre delen belyser perspektiver fra studiene om hva som fremmer gjensidighet og dialog.

4.1 Utfordringer i samarbeidet relatert til kulturforskjeller

Utfordringene sosialarbeiderne og foreldre fokuserer på er språkbarrierer, foreldrenes oppfatninger av barnevernet, ulike kulturelle koder for samhandling, og ulike syn på barn og familieliv.

4.1.1 Språkbarrierer

I Bø sin studie sier ni av ti sosialarbeidere at de opplevde store språkbarrierer i arbeidet med etniske minoritetsforeldre. Språkproblemene førte til misforståelser i kommunikasjonen og *“problemer med å få frem budskapet”* (Bø, 2017, s.75). Mange av sosialarbeiderne ga uttrykk for at dårlige norskkunnskaper hos mange av foreldre var et stort problem, de sa: *«De kan lite norsk»*. De trakk også frem at språket i vedtak som skulle formidles var krevende å formidle videre, og at de mangler ressurser til å oversette vedtaksbrev til et språk foreldre forstår. Sosialarbeiderne sa lite bruk av profesjonell tolk resulterte i at brukerne ikke forstod vedtak og vilkår i egen sak noe som sosialarbeiderne opplevde som lite tilfredsstillende. Bruk av tolketjeneste trakk sosialarbeiderne frem som mer krevende enn en vanlig samtale. De ga uttrykk for at de mister kontrollen over samtalen fordi de ble usikre på om begreper og budskap hadde blitt oversatt på riktig måte. I studien til Fylkesnes og Netland uttrykte en mor hvordan det opplevdes når tolk ikke ble brukt, hvor språkbarrieren var stor. Hun sa hun ikke forstod hensikten med tiltakene som ble igangsatt, og det ga henne en følelse av å ha blitt lurt av barnevernet (Fylkesnes og Netland, 2012, s.229).

4.1.2 Ulike kulturelle koder

Sosialarbeidere og foreldre har med seg ulike oppfatninger inn i samarbeidet. De uttrykte også vansker med å forstå hverandre relatert til ulike kulturelle koder for samhandling eller syn på barneoppdragelse.

Foreldres frykt for barnevernet

Studien til Fylkesnes mfl. (2015) belyser foreldrenes oppfatninger av barnevernet, hvor frykt var et gjennomgangstema. En av de tre oppfatningene forskerne skisserer fra studien er at 'barnevernet bare tar barn'. En av foreldrene satt ord på denne forestillingen ved å beskrive et råd hun hadde fått av naboen: *«Barnevernet er her for å hjelpe, men [de] hjelper deg for å ta ungene fra deg»*. Flere av foreldrene hevdet at dette er holdninger som er utbredt i det flerkulturelle miljøet. Oppfatningen speiler et syn på barnevernet hvor det utøves kontroll og makt uten mulighet for innflytelse og at barnevernet har en skjult agenda. Den andre oppfatningen foreldre har med seg handler om at 'barnevernet ikke går i dialog', men heller stiller kritiske spørsmål ved foreldrenes omsorgsutøvelse. En far uttrykte det slik: *«De [barnevernet] vil stille deg politispørsmål, hvorfor gjør sånn, hvorfor hjelper du ikke barna, hvorfor gjør du ikke ...Hvorfor? Hvorfor? Hvorfor?»*. Utsagnet kan fortolkes som en oppfatning som tyder på enveiskommunikasjon og at barnevernets direkte kommunikasjonsmåte kan oppleves som å bli stilt til vegg.

Etniske minoritetsforeldre snakket om barnevernets skjulte agenda som relateres til den tredje dominerende oppfatningen 'barnevernet diskriminerer'. Dette gjenspeiles i når foreldrene snakket om at barnevernet heller plasserer barna i fosterhjem enn å hjelpe foreldre til å tilpasse seg til nye idealer for familieliv og barneoppdragelse. En mor beskrev dette ved å omtalte barnevernet som «business», som er mer opptatt av å utplassere barna enn å gi den nødvendige hjelpen som foreldre trenger (Fylkesnes mfl, 2015, s.91). En far som har bodd i Norge over ti år beskrev diskusjonen som rådet i hans etniske miljø; *«Hvis jeg har noen mangler, gi meg veiledning. Men å ta mitt barn, det er merkelig for oss.»* Videre sa han: *«Spørsmålet vi stiller oss, vi foreldre, er det bra å la barna være i familien sin, eller å plassere dem?»*. Det stilles implisitte spørsmål rundt hensikter og det normative grunnlaget for barnevernets beslutninger (Fylkesnes m.fl. 2015, s.88). En annen side av dette er at

foreldre ser ut til å ha en oppfatning om at denne iveren etter å omplassere barn er begrunnet i en tanke om assimilering. En mor som hadde bodd mesteparten av sitt liv i Norge forklarte etniske minoritetsforeldres utbredte oppfatning om at barna blir plassert i norske familier «*slik at de kan oppdra dem til å bli så norske som mulig*». Slike oppfatninger kan relateres til opplevelse av diskriminering mellom minoritet- og majoritetsbefolkningen. Jeg kommer til å drøfte dette i lys av makt i relasjonen og sosialarbeidernes ansvar i det asymmetriske forholdet til brukere.

Ulike kulturelle koder for samhandling

Bø synliggjør hvordan en manglende forståelse av kulturelle koder kan føre til at man ikke kjenner igjen hverandres uttryksmåter, tradisjoner og kulturelle preferanser, som kan skape stor barriere i kommunikasjon mellom sosialarbeider og brukere (Bø, 2017, s.76). Når forskeren snakker om dette trekker hun frem to eksempler. Sosialarbeiderne snakket om manglende kjennskap til andre kulturers høflighetsritualer og måter enighet/uenighet uttrykkes på som de opplevde skapte misforståelser i kommunikasjonen. Et eksempel fra studien synliggjør hvordan sosialarbeider kan være normativ i møte med minoritetsmødre (Bø, 2017, s.80) I eksempelet beskrives et møte mellom en barnevernsarbeider og *en thailandsk mor*. Da barnevernsarbeider hadde forklart at mor mister omsorg for sitt barn, hadde den thailandske moren smilt. Her forklarer Bø at sosial- og barneverntjenesten ønsker en åpen dialog med brukerne og tilstreber en direkte, saklig og konfronterende kommunikasjonsstil. Det implisitte målet i samtalen ut ifra denne tilnærmingen var at moren skulle gi uttrykk for hvordan hun egentlig hadde det. Bø forklarer dette som problematisk i det noen minoritetsforeldre er opplært til at det er uhøflig og uverdigg å vise aggresjon og negative følelser. Forventninger fra barneverntjenesten om å være åpen og gi uttrykk for følelser kan oppleves som et kulturelt overgrep, skriver Bø (2017, s.76).

Ulike syn på barn, barneoppdragelse og familieliv

Andre utfordringer handler om ulike kulturelle referanserammer/preferanser når det gjelder syn på barn og familieliv (Bø, 2017, s.76). Dette fremstilles forskjellig i to av studiene, her velger jeg å sammenligne det som handler om sosialarbeidernes og foreldres opplevelse av ulike syn på barneoppdragelse. I studien til Bø sier en sosialarbeider følgende om barns rolle/plass i familien; «*Vi [med norsk bakgrunn] er veldig opptatt av at vi skal prate med*

barn. Men i noen av de familiene som jeg har møtt, så er ikke det vanlig. De har litt mer sånn kommandospråk, kanskje, i stedet for å snakke om ting» (Bø, 2017, s.76). Når sosialarbeideren sier «vi» kan det fortolkes som at hen peker på en allmenn oppfatning i det norske samfunn. Sosialarbeiders bruk av «vi» og «dem» synliggjør og kan forsterke maktforholdet mellom minoritet og majoritet. Sosialarbeidere i studien til Bø viser utsagn som uttrykker sosialarbeiders “kulturelle beredskap” i møte med foreldrene. Eksempler på dette er da en av informantene snakket om vietnamesere: *«De kan ikke si nei, det er veldig uhøflig. Det er vanskelig å tolke nonverbale signaler, en del asiater er alltid blide»*. En annen sa: *«de viser bare positive følelser»*. (Bø, 2017, s.76). Slike generaliserte oppfatninger av en gruppe mennesker benytter sosialarbeiderne på å forstå kulturforskjeller. Eksemplene trukket frem her er problematisk med henhold til annengjøring og en snever kulturell kompetanse som jeg kommer tilbake til i drøftingsdelen.

I neste del vektlegger jeg å få frem perspektiver informantene har på hva som kan bidra til å håndtere utfordringene og sikre brukerne større innflytelse i samarbeidet.

4.2 Erfaring med gjensidighet og dialog

Jeg har forsøkt å trekke ut utsagn fra studiene som kan antyde på former for gjensidighet i kommunikasjon mellom sosialarbeider og etnisk minoritetsforeldre. Her trekker informantene frem noen områder som viktig; informasjonsutveksling, bruk av tolk, forståelse av brukernes livssituasjon, og ærlighet i kommunikasjon.

4.2.1 Informasjonsutveksling

Studien til Fylkesnes og Netland trekker frem informasjonsutveksling om barnevernets myndighet, rolle og vurderinger (2012, s.232). En av foreldrene beskrev erfaring med god utveksling slik; *«Først kan hun forklare meg: 'Sånn og sånn har du ikke rett på, og sånn og sånn har du rett på.' Så vi sitter bra og forklarer. Og hvis vi blir uenige, så tar vi en dags pause. [...] Så jeg liker måten hun takler meg på.»*. (Fylkesnes og Netland, 2012, s.229). Her uttrykte en forelder hvordan sosialarbeider informerte om både rettigheter og begrensninger. Hen gir uttrykk for at det gis rom for å være uenig. I denne studien påpeker foreldrene at det er viktig å få konkret informasjon om barnevernet generelt og

myndigheten til å utøve makt spesielt. De ytrer en klar bekymring for hva barnevernet hadde makt til å gjøre, og sa at informasjonen fra sosialarbeider beroliget dem.

Ansvar for at informasjonen blir forstått av foreldre ligger hos sosialarbeider. Relatert til utfordringer nevnt tidligere hvor sosialarbeideren trekker frem språkbarriere som en stor utfordring i kommunikasjon, fremheves det i Fylkesnes og Netland betydningen av god tid og bruk av kvalifiserte tolketjenester. Både foreldre og sosialarbeider trakk frem tolk som viktig faktor for god informasjonsutveksling. En sosialarbeider ga uttrykk for hva dette betydde for foreldre; *«Jeg kan ikke kommunisere uten [tolk]. For at jeg skal få gitt informasjonen, samtidig som jeg skal vite at mor forstår hva vi mener. Og slik får hun mulighet til å stille spørsmål, undre seg, og kunne uttrykke seg på sin måte.»* (Fylkesnes og Netland, 2012, s. 229). Bruk av tolk sikrer ikke bare informasjonsflyt i kommunikasjonen, men sikrer mor muligheten for å uttale seg som kan ses på som forutsetning for å gi reell innflytelse.

I studien til Fylkesnes og Netland, når foreldrene omtaler sosialarbeidernes fremgangsmåter var det tre viktige faktorer de trakk frem i det å ta foreldrenes behov og ønsker på alvor. Dette handlet om å etterspørre foreldrenes erfaringer og synspunkter, la foreldrene sette dagsorden og det å formidle forståelse (Fylkesnes og Netland, 2012, s.224-226). Sosialarbeiderne ga også uttrykk for at foreldrenes kunnskap om egen livssituasjon var viktig. Både for å vise forståelse for deres livssituasjon og med hensikt å få et bedre informasjonsgrunnlag for tiltak. En sosialarbeider ga uttrykk for forståelsen av at foreldre opplever fordommer i det norske samfunnet:

«Hun kan nok gå på butikken uten at folk stirrer henne i senk, så fremmed i bybildet er hun ikke. Men at det ligger fordommer i det norske samfunnet, som byr på veldig mange utfordringer, det tror jeg. [...] Og det tror jeg er vanskelig å håndtere, og jeg tror det er veldig vanskelig å se at barnet ikke tilpasser seg helt.»

Foreldrene var opptatt av ulike sider og utfordringer ved det å være minoritet, og det ble oppfattet som betydningsfullt for relasjonen at saksbehandlerne satte av tid til å diskutere og gi råd (Fylkesnes og Netland, 2012, s.226). Foreldrene ga uttrykk for at de har behov å snakke om sosiale spilleregler i arbeidsliv eller nærmiljø, fordommer i den etnisk norske

befolkningen, ensomhet, rettigheter i velferdssystemet, og lignende (Fylkesnes og Netland, 2012, s.226).

4.2.2 Ærlighet i kommunikasjon

I Fylkesnes mfl. beskrev en far sitt første møte med barnevernet som positivt overraskende, hvor han ble sjokkert over at møtet ikke var kjennetegnet av de oppfatninger han hadde med seg inn i møtet. Han fremhevet det å bli behandlet av sosialarbeider som «*en normal person*», hvor han opplevde å bli lyttet til og møtet var preget av dialog (Fylkesnes m.fl. 2015, s.89-90). I studien til Fylkesnes og Netland gir både sosialarbeider og foreldre uttrykk for betydningen av å ha en ærlig kommunikasjon om vurderinger som gjøres vedrørende barnas situasjon og behov, og foreldres evne til å møte behovene i hverdagen. Sosialarbeidere gav uttrykk for at ærlighet kan resultere i motstand og uenighet, og noen av dem ytret bekymring om at det kan skade relasjonen mellom dem og foreldrene. Mens en sosialarbeider med lang erfaring med minoritetsforeldre presiserte «*Jeg ser at det går faktisk an å være veldig tydelig om ting vi er bekymret for, og allikevel ha en god relasjon.*» (Fylkesnes og Netland, 2012, s.229).

Erfaringer av åpenhet om ulike syn på barn og barns behov, oppdragelse og omsorg, kommer til syne i intervjuene i studien til Fylkesnes og Netland (2012, s.230). Det uttrykkes blant annet fra en mor som sa «*Jeg og [saksbehandler] snakker om sånne ting. At i vår kultur er barna barn, og voksne er voksne*». Et annet eksempel er angående en mor som forklarte til sosialarbeider at hun tok i bruk fysisk avstraffelse, hvor hun begrunnet handlingen med få barnet til å skjønne at det gjorde noe galt og presiserte at det ikke for å skade barnet. Sosialarbeider informerte om at dette er ulovlig i Norge, og ga mor tilbud om veiledning for å lære alternative oppdragelsesmetoder. Det å gi ros og si unnskyld til barn opplevde moren som helt unaturlig, hun uttrykte bekymring for grensesettingen overfor barnet og var redd for å miste autoritet i foreldrerollen. Forskerne gjengir hvordan hun uttrykte glede over å ha fått veiledning, fordi da forsto hun hva norsk barneoppdragelse gitt ut på og hva barnevernet mente hun skulle gjøre annerledes (Fylkesnes og Netland, 2012, s.230). Det mor sa gir ikke nødvendigvis uttrykk for at hun har fått tid til å forstå betydningen av endring for barnet, men at det er nødvendig for å tilfredsstille barnevernets krav. Likevel

uttrykkes en åpenhet i kommunikasjonen som skaper dialog om barnets beste selv om sosialarbeider og mor har ulike syn.

5 Drøfting

Når jeg nå skal diskutere resultatene i lys av teori vil jeg legge vekt på hvordan sosialarbeiders kulturforståelse kan representere en hindring, men også være en ressurs i samarbeidet. Og slik nyansere balansegangen en sosialarbeider må tilstrebe i sin yrkesutøvelse for å sikre etnisk minoritetsforeldres rettigheter. Jeg starter med å drøfte resultatet i lys av makt i relasjonen og sosialarbeiderens ansvar.

5.1 Makt i relasjonen og sosialarbeiders ansvar

Studiene synliggjør at begge parter bringer med seg negative forestillinger knyttet til kultur inn i møtet, sosialarbeiderne med sin problemorienterte tilnærming og foreldre med oppfatninger om frykt for et barnevern som har all makt. I resultatdel stiller jeg spørsmål om sosialarbeiderne er klar over at foreldre har med seg slike oppfatninger inn i samarbeidet. «Frykten» for barnevernets posisjon og makt, kan sette foreldre i en avmaktsposisjon før de har startet samarbeidet. Oppfatningene de har med seg henger sammen med etnisk minoriteters posisjon i storsamfunnet, og en opplevelse av diskriminering (Brodtkorb og Rugkåsa, 2015, s.310). Derfor er det viktig at det av sosialarbeider gis informasjon om premissene for samarbeidet, hvor også foreldrenes rettigheter blir vektlagt. Det trekkes også frem av foreldrene betydningen av at sosialarbeider viser interesse for deres livssituasjon, og «marginale» posisjon i samfunnet. Alt som kan moderere oppfatninger av frykt, gi et reelt bilde av hva som gjelder og vise genuin interesse viser studiene skaper tillit, det at brukerne opplever at de blir sett på som et «normalt menneske» som en far sa (Fylkesnes m.fl. 2015, s.89-90). Jeg velger å fortolke det utsagnet som et uttrykk for at sosialarbeider møtte denne forelderen på en måte som gav bruker en opplevelse av likeverd.

Språkbarriere trekker sosialarbeidere og foreldrene opp som en stor hindring for gjensidig kommunikasjon. Når sosialarbeider ikke sikrer det som skal til for å bryte ned språkbarrieren som f.eks. å ta i bruk kvalifisert tolk, tas muligheten fra foreldrene til å ha en stemme inn.

Det skaper heller ikke rom for motmakt i form av å la foreldre si sin mening (jf. Foucault). Slik bidrar sosialarbeider til å forsterke og opprettholde den marginale posisjonen foreldrene kan stå i og hindrer brukermedvirkning. En annen dimensjon av språklig makt skjer gjennom kategorisering, som belyses under annengjøring og kategoriserende praksis.

Maktforskyvning er et sentralt prinsipp i brukermedvirkning som er både politisk og faglig en sentral målsetning i sosialt arbeid. Studien til Fylkesnes og Netland synliggjør at sosialarbeidernes fremgangsmåter bidro til noe maktforskyvning og slik en styrking av foreldrenes posisjon. Sett i lys av Levinas teori om å se den annens ansikt, trer det frem som svært viktig at sosialarbeiderne strekker seg lengre enn sitt eget ståsted for å forstå brukernes livssituasjon og behov. Studiene til Fylkesnes mfl og Bø synliggjør at sosialarbeiderne ofte stiller foreldrene til veggs når det kommer til hvorfor foreldre handler som de gjør overfor sine barn, det forventes at foreldre kan begrunne sin praksis. Sett i lys av Polanyis begrep «taus kunnskap» (Polanyi gjengitt i Kleppe, 2015, s.129), kan vi tenke at barneoppdragelse er noe foreldre i stor grad har med seg som handlingsberedskap uten at den er verbalisert og reflektert over. Når dette ikke tas hensyn til, fortolker jeg sosialarbeidernes høye forventninger som et uttrykk for at de bruker sin virkelighetsoppfatning som målestokk og slik ikke ivaretar brukernes subjektstatus i relasjonen. Det at foreldre ikke blir møtt “der de er” (grunntanken i all hjelpekunst jf. Kierkegaard i Levin & Ellingsen, 2015, s.118) kan undergrave potensialet for utvikling og læring. Dette drøfter jeg videre i neste del.

5.2 Annengjøring og kategoriserende praksis

I studiene analysert kan kulturforståelsen hos noen av sosialarbeiderne fortolkes som kategoriserende. Forenklete og stereotyp forståelse av grupper mennesker kan slik som synliggjort i resultatdel bidra til at sosialarbeidere ikke vurderer andre forståelser, og kan overskygge at det kan handle om for eksempel fattigdom eller andre utfordringer i brukernes livssituasjon. Slik blir sosialarbeiderens kulturforståelse heller et hinder enn ressurs til å forstå brukernes reelle behov. Dette samsvarer med Rugkåsa og Ylvisaker har

undersøk, som beskriver med bakgrunn i flere studier hvordan sosialarbeidere ofte trekker frem kulturforskjeller som det mest fremtredende elementet i samhandlingen med etniske minoriteter (Rugkåsa & Ylvisaker, 2019, s.5). Her kritiserer forskerne hvordan en sterkt vektlegging av kulturforskjeller kan legge lokk på andre viktige elementer som diskriminering og fattigdom i sosialarbeiderens forståelse av brukerens situasjon. Rugkåsa og Ylvisaker henviser til Kriz og Skivenes sin komparative studie når de viser til at kulturforskjeller har et så dominerende fokus i sosialarbeiders praksis sammenlignet med England og USA. De påpeker problematikken ved at kulturforskjeller blir så fremtredende i sosialarbeidernes praksis med tanke på at fattigdoms statistikken viser at innvandrerfamilier er overrepresentert (Rugkåsa & Ylvisaker, 2019, s.5). Forskningen synliggjør at sosialarbeiderens forståelse ikke er i takt med en mer kompleks virkelighet, at klasseforskjeller kan innvirke på brukernes situasjon. Det at sosialarbeiderne ikke anerkjenner klasseforskjeller kan ifølge Bourdieu opprettholde sosiale forskjeller som er med på å forsterke brukernes problemer.

Relatert til resultatdel, i saker som omhandler syn på barn og oppdragelse, kan det se ut som om sosialarbeider er mer opptatt av kulturforskjeller enn å legge til grunn en forståelse av at foreldres utfordringer i foreldrerollen kan være relatert til foreldres livssituasjon og sosiale status i samfunnet. Selv om sosialarbeiderne ser ut til å ty til kulturforskjeller som begrunnelse for de utfordringene som fremtrer gir en sosialarbeider i studien til Fylkesnes og Netland (2012, s.231) uttrykk for usikkerhet;

«Jeg kan sitte med min personlige mening om at det handler om kulturbakgrunn, men det gjør ikke nødvendigvis det. Man kan snu på det og si at det handler om morsinstinkt, at man verner om sitt eget barn. [...] Så jeg tror det er litt farlig å konkludere om at det handler om de kulturelle forskjellene. Jeg tror det er en sammensetning av alt.»

I motsetning til de to andre studiene i analysen sier sosialarbeiderne i denne studien at kulturell praksis kan være en forklaring på foreldres adferd, men alternative

forståelsesmåter ble presentert (Fylkesnes og Netland, 2012, s.231). I lys av Bourdieu kan anerkjennelse av foreldres posisjon i det sosiale rommet gi sosialarbeider et bedre grunnlag for å gi adekvat hjelp og støtte.

Bø påpeker, med bakgrunn i egen undersøkelse og med referering til andre lignende studier, at sosialarbeiderne i møte med minoritetsklienter ofte gir uttrykk for et ensidig fokus på forskjellighet, uten at sosialarbeidernes egne implisitte holdninger blir gjort til gjenstand for kritisk refleksjon. Bø hevder det er tankevekkende at møte med forskjellighet fører til et tilsynelatende ensidig fokus på *“de andre”* (Bø, 2017, s.79). Bø ser kjennetegn til at *“den norske væremåten”* hos sosialarbeidere blir sett på som en universell standard (Bø, 2017, s.80). *“En vestlig ideologi”* der forskerne får inntrykk av at sosialarbeiderne representerer en universell og udiskutabel forståelse av hva som var til barnets beste, og vil prøve å få foreldre til å forstå hva som er best for barnet. Et eksempel fra studien omhandler problematikk knyttet til at sosialarbeidere ofte blir normativ i møte med minoritetsmødre og hva som er best for barna (Bø, 2017, s.80). Når sosialarbeider blir normativ, går ut ifra en universell standard for barneoppdragelse, familieliv og likestilling lukkes muligheten for å få innsikt i foreldres ressurser og andre forståelser. Det hindrer sosialarbeider i å se sitt eget tankegods i et annet lys og se nyansert på at foreldre oppdraget kan utøves på ulike måter, men være likeverdige. Når det gjelder dette området i samarbeidet ser det ikke ut til at det gis rom for utveksling av ulike syn og verdier. I lys av Bourdieu, synliggjøres det her at den kulturelle kapitalen brukerne har med seg inn i møtet ikke verdsettes, syn på barn og barneoppdragelse er ikke et område man forhandler om. Når en av foreldrene i studien til Fylkesnes mfl. (2015) sier hun forstår hva barnevernet forventer og hva som kreves av henne i foreldreveiledning gir det ikke inntrykk av at mor forstå betydningen av endring for barnet. Sett i lys av foreldrenes oppfatninger av frykt for at ‘barnevernet skal ta mitt barn’, kan det se ut som det er frykten som styrer endringen, ikke motivasjonen til å bli en bedre foreldre for sitt barn. Da er ikke dette nødvendigvis en varig endring. Siden det nye hun lærer er i stor konflikt med det hun anser som viktig, vil det å utfordre egne kulturelle forståelser ta tid.

Så lenge det ikke er snakk om omsorgsovertakelse grunnet vold eller overgrep, bør ikke foreldrenes mandat og rettigheter respekteres i større grad? Et viktig spørsmål som trer frem er hvordan sosialarbeider i barnevernsarbeidet i større grad kan bygge på foreldres ressurser når man samarbeider om «barnets beste».

Når sosialarbeiderne gir uttrykk for lite raushet i møte med etniske minoritetsforeldre i artiklene

knyttet det i liten grad opp til forståelse av hvordan sosialarbeiders arbeidssituasjon, rollen som bakkebyråkrat som står i skvis mellom krav/behov fra brukerne, idealer og rammer til egen profesjon og avgjørelser fattet på overordnet nivå (Djupvik & Eikås, 2016, s.72). Den variasjonen som fremtrer mellom sosialarbeiderne i syn på hvordan takle språkbarriere og bruk av tolk kan henge sammen med arbeidssituasjonen til sosialarbeider med tanke på rammer og ressurser. Forenkling og det å putte brukerne i bås ser vi eksempler på i disse studiene. Det bidrar til at sosialarbeider nekter for at de kan utøve skjønn og fremstiller regelverket mer rigid enn det er og unnlater å gjøre unntak (Djupvik & Eikås, 2016, s.81-82). Når sosialarbeiderne gir uttrykk for at de både mangler kunnskap i møte med brukerne, mangel på ressurser (tolk) og samtidig opplever avmakt i forhold til systemet i studien til Bø kan deres «passivitet» fortolkes som at de tar i bruk slike mestringsstrategier som Michael Lipsky beskriver (Djupvik & Eikås, 2016). Som sosialarbeider står du også i en politisk sammenheng som kan ha innvirkning på hvilke holdninger man møter brukere med. Som nevnt i teoridelen kan en etnosentrisk posisjon som sosialarbeider kan innta i kraft av å være en del av majoritetssamfunnet gi seg utslag i en ensidig forståelse av integrering (assimilering). Bø sier at slike holdninger gjenspeiles i sosialarbeidernes utsagn spesielt når det handler om barneoppdragelse og kjønnsroller (Bø, 2017, s.80). Slike oppfatninger kan være med på å opprettholde en diskriminerende praksis som hindrer etniske minoriteter å motta likeverdige tjeneste. Denne studien undersøker ikke hvordan sosialarbeidernes (fler)kulturelle kapital innvirker på hvilken posisjon man inntar når det gjelder forholdet mellom etnosentrisme og kulturrelativisme. Sett i lys av annen forskning som sier at en mer *“mangfoldig stab, som saksbehandlere, fosterforeldre og andre hjelpere, kan øke*

tjenestenes sensitivitet for stereotype holdninger og diskriminerende praksiser samt bidra til utjevning av makt og tillitsfulle dialoger i møte med etniske minoritetsfamilier” (Williams i Fylkesnes mfl, 2015, s.92), kan vi anta at sosialarbeiderens ulike kulturelle bakgrunn og erfaring har betydning.

5.3 Tilegnelse av kulturkompetanse

Studiene som er analysert synliggjør sosialarbeiderens oppfatninger og forståelse av brukernes kulturbakgrunn, forhold til annerledeshet, og problemorientert tilnærming til praksis. De snakker om en opplevelse av utilstrekkelighet og behov for mer kulturkunnskap. Sosialarbeider inntar en passiv holdning til sine kunnskapsbehov, i stedet for å innhente informasjonen i det de står i. Det vi får vite i studien til Bø (2017) er at sosialarbeiderne sier de mangler kunnskap om andre kulturer, i form av forhold minoritetsforeldre har levd under i hjemlandet, syn på familierelasjoner og barneoppdragelse (s.79). Forskerne stiller spørsmål ved sosialarbeidernes «passive» innstilling til å løse utfordringene i møte med brukerne. Forestillingen hos sosialarbeiderne om at du kan tette kunnskapshull ved å tilegne deg mer kulturkunnskap gjennom videreutdanning og kurs, slik det kommer frem i Bø sin studie må problematiseres. Rugkåsa og Ylvisaker sier at ideen om at det finnes en spesifikk kunnskap om «de andre» påvirker sosialarbeiderens yrkesutøvelse og fremgangsmåter i møte med sosiale problemer, noe som bidrar til marginalisering og bringer til taushet av brukernes egne identiteter, opplevelser og behov (Rugkåsa og Ylvisaker, 2019, s.6). Rugkåsa og Ylvisaker ser på en slik forståelse som utdatert og ikke samsvar med det skifte som har skjedd innenfor feltet sosialt arbeid, de sier at man har gått vekk fra at profesjonell kunnskap og ferdigheter gjør sosialarbeider til ekspert på andre menneskers liv. Her henviser de til sitat, Johnson & Munch, 2009: *«there has been a shift from the idea of knowing about the client to knowing from the client»* (gjengitt i Rugkåsa og Ylvisaker, 2019, s.4). Studien til Fylkesnes og Netland nyanserer hvordan sosialarbeidere og brukerne finner løsninger, og tilpasninger på et bedre grunnlag, ut ifra hver enkelt sin livssituasjon. De hevder ut ifra informantenes synspunkter på egen praksis at kunnskapen finnes i en åpen og aktiv dialog med brukerne. Sosialarbeiderne ser veldig ulikt på verdien i å innhente

informasjon hos brukerne som kan gi en mer nyansert forståelse av brukernes behov og livssituasjon (kompleksitet). Det jeg finner bemerkelsesverdig er at sosialarbeiderne når de snakker om sine møter med etnisk minoritetsforeldre ikke nevner hvordan de blir utfordret og utvikler sin egen yrkeskunnskap. Som Rugkåsa og Ylvisaker (2019) blant flere påpeker at det er i slike møter sosialarbeidere får utvikler sin kultursensitivitet, her henviser de til studier som viser at de som jobber i flerkulturelle miljøer rapporterer at de har mer selvtillit enn de som ikke gjør det (s.7). Forskerne fokuserer også mindre på kulturforskjeller som en forklaring på sosiale problemer, og foreslår at erfaring med etniske minoriteter kan bidra til at fokus på kulturforskjeller nedtones. Deres studie viser betydningen det å utforske hvordan maktstrukturer og kategoriserende prosesser påvirker og former sosialt arbeid vil være med på at sosialarbeider skifter fokus fra å handle om «de andre» til at ens egen yrkesutøvelse og rolle blir reflektert over (Rugkåsa & Ylvisaker, 2019, s.7-8).

Rugkåsa og Ylvisaker vektlegger sosialarbeiders refleksjon over kompliserte sammenhenger som grunnlag for kultursensitivitet. Sett i lys av det Williams påpekte ovenfor, kan vi kanskje anta at en flerkulturell kapital i utdanningen av sosialarbeidere kan bidra til å ruste studentene til å håndtere “ubehaget” det er å skulle utfordre egne tankesett, og tattforgittheter som reproduseres i majoritetskulturen. Det jeg har drøftet her synliggjør hvor viktig det er for sosialarbeidere å ha med seg denne beredskapen allerede fra utdanningen, at møte med “annerledeshet” ikke bare ses på som et problem som skal løses, men kan være en kilde til bevegelige praksiser, utvidet forståelse og bygge en sterkere faglig grunn for utøvelse av skjønn.

6 Avslutning

I innledningen stiller jeg spørsmål ved hvordan sosialarbeider ivaretar foreldres brukermedvirkning. Jeg har forsøkt i denne oppgaven å nyansere både hvordan utfordringer og muligheter trer frem i samarbeidet. Oppgaven har bidratt til at jeg har fått en bedre forståelse av hvordan jeg som sosialarbeider i møte med etnisk minoritetsforeldre skal være kritisk til hvordan mine "sannheter" kan stå i veiene for å se foreldre som medborgere og hvordan jeg kan bidra til mer åpenhet og dialog - jeg vil videre utfordre meg selv til å fundere over hva det vil si å stå i ubehaget, kanskje det krever å snu om på det sterke dikotomier mellom hjelper og hjelpetrequende. Det sentrale spørsmålet er kanskje da: Hva kan jeg lære av brukerne jeg møter som kan bidra til at jeg kan utvikle min kultursensitivitet og som gjør meg i bedre stand til å forstå de reelle behov, men også ressursene som finnes?

Litteraturliste

- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-01-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Berg, B. (2015). Velferd og migrasjon – sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn. I T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s. 244-258). Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G.M.D., Garvik, M. & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter - Innvandreres møter med barnevernet*. Hentet fra <https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Myter-og-realiteter-Innvandreres-møter-med-barnevernet.aspx>
- Bunkholdt, V. & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernarbeid* (5. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Brodtkorb E. & Rugkåsa, M. (2016). Utfordringer for sosialt arbeid i dag. I T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok*. (s. 299-313). Oslo: Universitetsforlaget
- Bø, B. H. P. (2010) Det flerkulturelle barnevernsarbeidet - utfordringer, erfaringer og kompetansebehov. I M. Kaya, A. Høgmo & H. Fauske (2010). *Integrasjon og mangfold: Utfordringer for sosialarbeideren* (s. 206-230). Oslo: Cappelen akademisk.
- Bø, P. H. P. (2017). Sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn: Nye forståelser, utfordringer og kunnskapsbehov. *Fontene forskning*. 2017(2), 71-83. Hentet fra <https://fonteneforskning.no/forskningsartikler/sosialt-arbeid-i-et-flerkulturelt-samfunn-6.19.541982.9b4df13539>
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker: interkulturell kommunikasjon*. (2utg.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dalland, O. (2015). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Djupvik, A. R. & Eikås, M. (2016). *Organisert velferd: organisasjonskunnskap for helse- og sosialarbeidarar* (3. utg.). Oslo: Samlaget
- Eide, H., & Eide, Tom. (2007). *Kommunikasjon i relasjoner : Samhandling, konfliktløsning, etikk* (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fylkesnes, M. K., Iversen A.C., Bjørknes, R. & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 92(2), 80-96. Hentet fra [https://www.idunn.no/tnb/2015/02/frykten_for_barnevernet -
en_undersokelse_av_etniske_minori](https://www.idunn.no/tnb/2015/02/frykten_for_barnevernet_-_en_undersokelse_av_etniske_minori)
- Fylkesnes, M. K. & Netland, M. (2012). God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet; saksbehandlers og foreldres erfaringer. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89(4), 221-235. Hentet fra [https://www-idunn-
no.ezproxy.vid.no/tnb/2012/04/god_praksis_i_mte_med_etniske_minoritetsfamilier
i_barnev](https://www-idunn-no.ezproxy.vid.no/tnb/2012/04/god_praksis_i_mte_med_etniske_minoritetsfamilier_i_barnev)
- Glomseth, C. (2012). Tverrkulturell veiledning – på vei til jobb. I P. I. Båtnes, & S. Egden (Red.), *Flerkulturell forståelse i praksis* (s. 169-180). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2017). *Praksisteorier i sosialt arbeid*. Oslo: Unitversitetsforlaget
- Jacobsen, D. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring : Innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Kipperberg, E. (2015). Når verden banker på: fra det globale til det lokale. I E. Kipperberg (Red.), *Når verden banker på: nye utfordringer for profesjonsutøvelse* (s. 25-55). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kleppe, L. C. (2015). Kunnskap i sosialt arbeid. I T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok*. (s. 125-138). Oslo: Universitetsforlaget
- Leenderts, T. (2014). *Person og profesjon: Om menneskesyn og livsverdier i offentlig omsorg* (3. utg..). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Levin, I. (2015). Sosialt arbeid som spenningsfelt. I T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s. 36-46). Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, I. & Ellingsen, T. (2015). Relasjoner i sosialt arbeid. I T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s. 112-124). Oslo: Universitetsforlaget.
- Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1999-05-21-30/emkn/a8>
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (4 utg. - april 2016). Hentet fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- Norvoll, R. (2009). Makt og avmakt. I: E. Brodtkorb & M. Rugkåsa (red.), *Mellom mennesker og samfunn. Sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjonene*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- NOU 2016:16 (2016). *Ny barnevernlov- Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Pedersen, H. & Vollebæk, L. R. (2006). Anti-diskriminerende praksis. I: B. Erdal (red.) *Ute – inne: oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. (s. 237-260). Oslo: Gyldendal akademisk
- Rugkåsa, M. & Ylvisaker, S. (2019). From Culturalisation to Complexity - A critical view on the cultural competence discourse in social work. *Nordic Social Work Research*. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1690558>
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S., & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv : Sosialt arbeid med barn og familier*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skau, G. (2013). *Mellom makt og hjelp: Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Seim, S. og Slettebø, T. (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlag

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis : Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Qureshi, N. A. (2009). Kultursensitivitet i profesjonell yrkesutøvelse. I K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa & H. Vike (Red.), *Over profesjonelle barrierer – Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge* (s. 206-230). Oslo: Gyldendal akademisk.

Østby, L. (2011). «Sånn er de» – om kategorisering og samhandling med etniske minoriteter. I: T.A. Ask og B. Berg (Red.). *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid*. (s.57-75) Oslo: Universitetsforlaget.